

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Skyddsombudens roll och förutsättningar

En undersökning om lokalt arbetsmiljöarbete

Skyddsombudens roll och förutsättningar

En undersökning om lokalt arbetsmiljöarbete

Lärarnas Riksförbund, april 2021

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning och slutsatser	4
Bakgrund	5
Undersökning	6
Metodbeskrivning	11
Referenser och litteratur	11

Förord

För Lärarnas Riksförbund är frågorna om arbetsmiljö, arbetsbelastning och arbetstid väldigt viktiga. God arbetsmiljö för lärare och studie- och yrkesvägledare är avgörande för att vi ska kunna ge elever den undervisning och utbildning som de har rätt till. Att arbetsmiljön är hållbar har även stor betydelse för möjligheterna att rekrytera samt behålla de som redan arbetar i yrket. I debatten ligger mycket fokus på våra medlemmars arbetsmiljö, vilket är både rimligt och rätt. Samtidigt behöver skyddsombudens viktiga arbete både följas upp och lyftas fram.

I vårt förbund finns över 2 500 skyddsombud som arbetar för en god arbetsmiljö på respektive skola. Såväl Lärarnas Riksförbunds undersökningar som statlig statistik visar att det finns arbetsmiljöproblem i skolan som behöver lösas. Arbetet för god arbetsmiljö ska enligt arbetsmiljöverket ske i samverkan mellan arbetsgivare och skyddsombud. Förbundet arbetar med utbildningsinsatser och information på såväl lokal som central nivå för att stödja skyddsombuden. En del av det arbetet består även av att följa upp vilka förutsättningar som skyddsombuden ges.

Utmaningarna för den svenska skolan var stora redan före coronapandemin. Pandemin har visat att fungerande samverkan och rutiner i arbetsmiljöarbetet underlättar när stora utmaningar ska mötas. Efter pandemin har arbetsgivare och staten att hantera inte bara problem med den sedan tidigare höga arbetsbelastningen för lärare, den stora bristen på utbildade lärare utan även det kunskapsstapp som uppkommit under pandemin. För att landets lärare och studie- och yrkesvägledare i längden ska hålla behöver arbetsmiljön vara sådan att krav och resurser är i balans.

Förbundets undersökning riktad till skyddsombud visar att det finns orsak att vara orolig över hur arbetsmiljöarbetet är organiserat och fungerar på många skolor. Det är djupt bekymmersamt att var fjärde skyddsombud inte har tillräcklig tid för uppdraget och det är helt oacceptabelt att ett av tio skyddsombud uppger att de hindrats i sitt uppdrag. Över tid har även andelen skyddsombud som aldrig genomgått en arbetsmiljöutbildning, inom ramen för sitt uppdrag, ökat och uppgår nu till närmare 20 procent.

Såväl arbetsgivare som staten behöver ta krafttag och ansvar för situationen. För att arbetsmiljöarbetet ska fungera på skolorna behöver skyddsombuden få både den kunskap och den tid som de behöver för uppdraget. Alla skolor måste ha ett fungerande arbetsmiljöarbete.

Åsa Fahlén

Förbundsordförande

Sammanfattning och slutsatser

I oktober 2020 skickades en enkät till Lärarnas Riksförbunds cirka 2 500 skyddsombud och huvudskyddsombud, både ordinarie och biträdande, för att undersöka deras roll och förutsättningar samt hur arbetsmiljöarbetet fungerar i skolan. Enkäten bestod också av några frågor kopplade till den pågående pandemin och dess påverkan på arbetsmiljöarbetet, vilket har sammanställts i en separat promemoria¹. Resultaten i denna rapport syftar till att sammanfatta hur förutsättningarna för skyddsombuden och arbetsmiljöarbetet ser ut idag och resultaten har jämförts mot en motsvarande undersökning som genomfördes 2017. Svarsfrekvensen på undersökningen blev 52 procent.

Sammanfattande resultat

- 1 av 4 skyddsombud har inte fått tillräckligt med avsatt tid för uppdraget. Ju större förståelse som rektorn uppvisar desto mer tid upplever skyddsombuden att det finns för uppdraget.
- 1 av 10 skyddsombud svarar att de har hindrats av sin arbetsgivare i sitt uppdrag som skyddsombud. Denna andel är högre inom privat sektor, där närmare 1 av 5 svarar att de har hindrats.
- 9 av 10 skyddsombud uppger att ett systematiskt arbetsmiljöarbete bedrivs på arbetsplatsen, vilket ligger i linje med 2017 års resultat. 7 av 10 skyddsombud upplever dock att förekomsten av eventuell ohälsosam arbetsbelastning inte undersöks regelbundet inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet.
- 3 av 10 skyddsombud upplever att det systematiska arbetsmiljöarbetet har förbättrats på grund av coronapandemin. Samtidigt svarar 15 procent att det har försämrats.
- 9 av 10 skyddsombud uppger att stress och arbetsbelastning är det mest angelägna området att arbeta med för att nå en bättre arbetsmiljö på arbetsplatsen.
- Jämfört med 2017 har något färre skyddsombud genomgått en arbetsmiljöutbildning under det senaste året. Andelen som aldrig har genomgått en arbetsmiljöutbildning inom ramen för sitt uppdrag har ökat och uppgår till närmare 20 procent.

Slutsatser

Det är glädjande att den stora majoriteten skyddsombud uppger att det bedrivs systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen. Samtidigt är det väldigt tydligt att många skyddsombud inte har tillräckliga resurser i tid och utbildning för uppdraget. Det är även oroväckande att stress och arbetsbelastning är det mest angelägna området att arbeta med samtidigt som sju av tio skyddsombud uppger att detta inte undersöks av arbetsgivaren.

Såväl arbetsgivare som staten behöver ta krafttag och mer ansvar. En hållbar arbetsmiljö för landets lärare kräver ett fungerande arbetsmiljöarbete som säkerställer att det är sådan balans mellan krav och resurser att ohälsosam arbetsbelastning inte uppstår. För att arbetsmiljöarbetet ska fungera på skolorna behöver alla skyddsombud få både kunskapen och tiden som behövs för uppdraget.

¹ <https://www.lr.se/opinion-debatt/undersokningar/2020/2020-11-26-skyddsombuden-om-coronalaget-pa-skolorna>

Bakgrund

Skolan är Sveriges största arbetsplats då både lärare och elever omfattas av arbetsmiljöregelverket. Undersökningens mål är att belysa lärares arbetsmiljö men särskilt skyddsombudens förutsättningar till att i samverkan medverka i ett aktivt lokalt arbetsmiljöarbete i syfte att främja en god arbetsmiljö samt vaka över att kraven i arbetsmiljöregelverket följs.

Arbetsmiljöproblem i skolan har uppmärksammats under en längre tid. Vi kan se i SCB:s statistik att många lärare har ett i hög grad psykiskt påfrestande arbete² samt att lärare har i hög grad stor arbetsbelastning³. Det finns allvarliga risker med negativ stress och Arbetsmiljöverkets kunskaps- sammanställningar visar att den negativa stressen ökat över tid inom utbildningssektorn.⁴ Lärarnas Riksförbunds undersökningar bekräftar att det finns stora arbetsmiljöproblem för landets lärare.⁵ Förbundets undersökningar visar även att studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö har brister.⁶ Därutöver präglas skolan under såväl 2020 som 2021 av coronapandemin. Förbundets undersökningar visar att det finns problematik vad gäller kunskapsstapp, hög arbetsbelastning, smittrisker och oro men även att det finns brister i det systematiska arbetsmiljöarbetet vad gäller riskbedömningar och åtgärder för att säkra en hållbar arbetsmiljö.⁷ Samtidigt visar förbundets undersökningar även att målmedvetet arbete med arbetsmiljöfrågor på lokal nivå kan ge effekter.⁸

Den senaste stora inspektionen av Arbetsmiljöverket vad gäller skolan genomfördes 2013–2016. Syftet var bland annat att kartlägga hur det lokala arbetsmiljöarbetet bedrivs. Myndighetens slutgiltiga projektrapport visade på nedslående resultat. ”Våra inspektioner har visat att skolan är en sektor med många brister i arbetsmiljön både vad gäller systematik och dokumentation. Vi har sett brister i det systematiska arbetsmiljöarbetet på nio av tio skolor som vi har inspekterat”⁹. Slutrapporten visar även att myndighetens intention var att ”huvudmännen och skolarbetsgivarna tillsammans med skyddsombud och elevskyddsombud själva fortsätter att med fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete bidra till en arbetsmiljö i skolan med mindre skadlig stress, ökad trygghet och bättre fysiska förhållanden. Det är nu skolhuvudmännens ansvar att själva följa upp arbetsmiljöförhållandena i de 70 procent av landets skolor som inte inspekterats inom ramen för denna tillsyn.”¹⁰

Lärarnas Riksförbunds undersökningar över tid riktade till förbundets skyddsombud är en del i förbundets arbete med att säkra en god arbetsmiljö för medlemmarna. Det är även en del i förbundets arbete med att följa upp att skolhuvudmännen tar det ansvar Arbetsmiljöverket förutsätter att de tar. Genom att undersöka vilka förutsättningar som ges skyddsombuden stöds hela förbundets arbete med att säkerställa att alla skyddsombud får adekvata förutsättningar att delta i det systematiska arbetsmiljöarbetet.

² SCB statistik för 2019 (grundskollärare 49 %, gymnasielärare 32 %)

³ SCB statistik för 2019 (grundskollärare 38 %, gymnasielärare 27 %)

⁴ Arbetsmiljöverkets Kunskaps-sammanställning 2019:3 samt 2019:4

⁵ Se exempelvis Lärarnas Riksförbunds undersökningar: *Gymnasielärarna som inte får sova – En undersökning om en orimlig arbetsbörda* (2019), *Avlasta lärarna och låt dem undervisa! En undersökning i årskurs 1–6 om arbetsuppgifter som ligger utanför läraruppdraget* (2018), *Slumpen styr! En undersökning om de praktisk-estetiska ämnenas förutsättningar i grundskolan* (2019)

⁶ Lärarnas Riksförbunds undersökning, *Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö* (2020)

⁷ Se exempelvis Lärarnas Riksförbunds undersökningar: *Så påverkar coronapandemin skolan Samlade PM om kunskapsstapp, undervisning, arbetsgivare, regering, teknik och vägledning* (2020), *Smittskyddsåtgärder på skolorna – Så tycker lärarna och de fackliga ombuden* (2020)

⁸ *Utvärdering av HÖK18 – En undersökning av avtalets utfall och effekter* (2020)

⁹ Arbetsmiljöverket (2017) s. 3

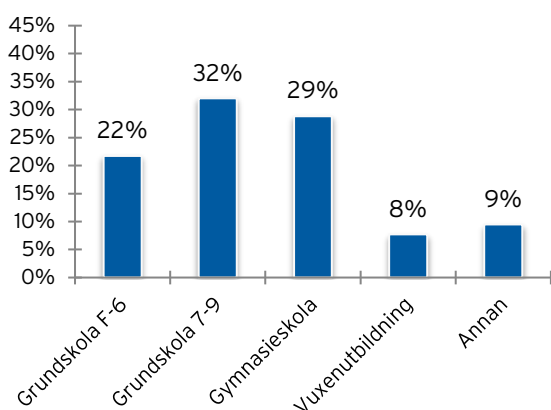
¹⁰ Arbetsmiljöverket (2017) s. 7

Undersökning

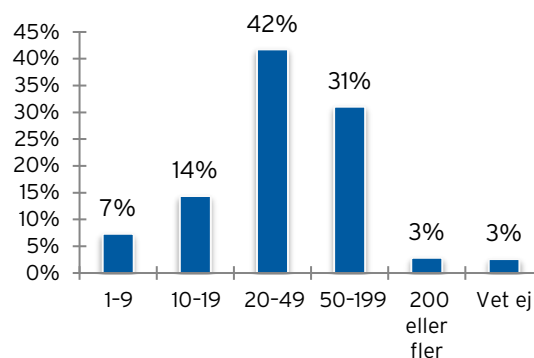
Skyddsombudens roll och förutsättningar

54 procent av skyddsombuden är verksamma som skyddsombud på grundskolor, 29 procent i gymnasieskolor och 8 procent inom vuxenutbildningen. Majoriteten av de svarande, 84 procent, arbetar inom kommunal verksamhet och 13 procent arbetar inom privat verksamhet. De flesta är skyddsombud för 20–199 anställda och åtta av tio har varit skyddsombud i mindre än fem år.

Figur 1. Inom vilken skolform är du i huvudsak verksam?

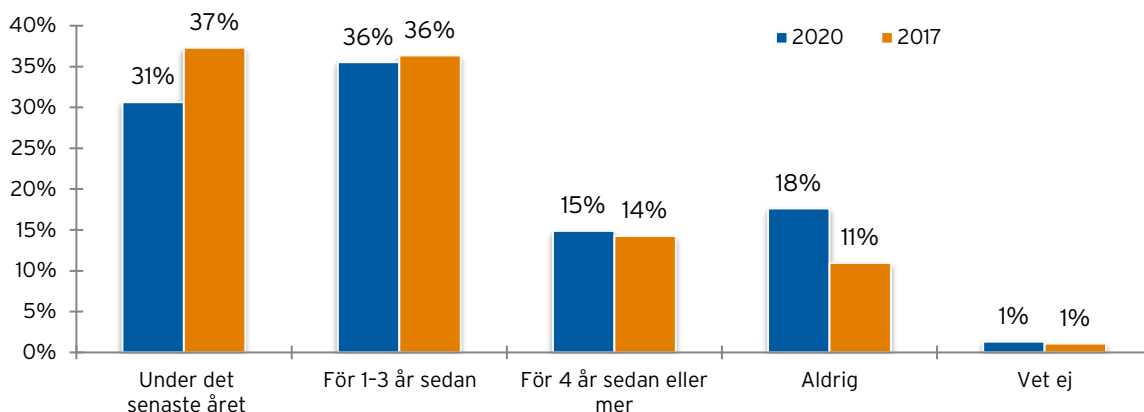

Figur 2. Hur många anställda är du skyddsombud för?

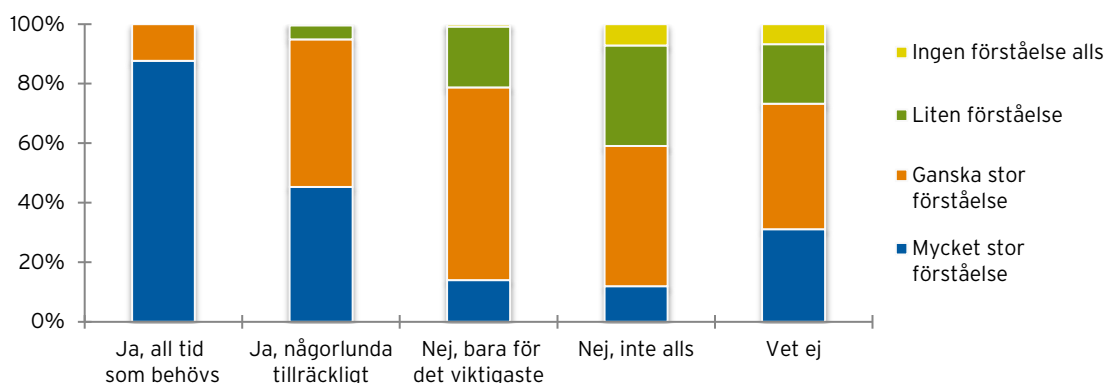
Jämfört med resultaten från undersökningen 2017 har färre skyddsombud genomgått arbetsmiljöutbildning under det senaste året inom ramen för sitt uppdrag som skyddsombud. En förklaring till detta kan vara coronapandemin. Andelen som aldrig genomgått en arbetsmiljöutbildning uppgår till närmare 20 procent, vilket är något högre jämfört med 2017 års undersökning. Av dem som har genomgått någon arbetsmiljöutbildning har sex av tio genomgått en utbildning som är upp till fyra dagar. En tredjedel svarar att utbildningen varat i fem dagar eller mer.

Figur 3. När gick du senast någon arbetsmiljöutbildning inom ramen för ditt uppdrag som skyddsombud?

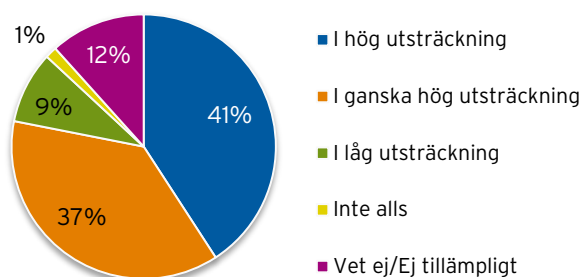
38 procent av skyddsombuden upplever att det finns tillräckligt med tid avsatt för uppdraget som skyddsombud. 30 procent svarar att de bara har tid för det viktigaste och nästan en lika stor andel, 27 procent, svarar att tiden inte alls räcker. Hur mycket tid som finns avsatt har en tydlig koppling till vilken förståelse som rektorn visar för uppdraget som skyddsombud, enligt diagram 4.

Figur 4. Vilken förståelse har du från rektor i ditt uppdrag som skyddsombud? Uppdelat på om det finns tillräckligt med tid för uppdraget som skyddsombud.

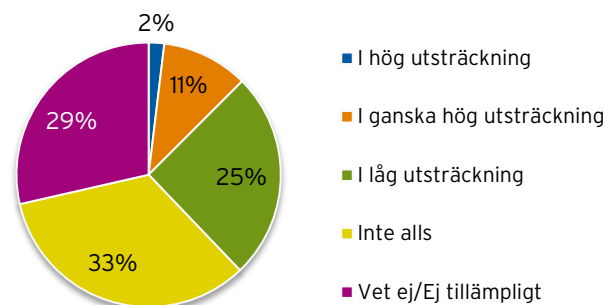

Närmare åtta av tio skyddsombud får i hög/ganska hög utsträckning det stöd de behöver från kommunföreningen/särskilda förening i uppdraget som skyddsombud. En tiondel upplever att de i låg utsträckning får det stöd som behövs medan endast en procent svarar att de inte alls får det. En av fem skyddsombud upplever att företagshälsovården i hög/ganska hög utsträckning deltar i arbetet med att förbättra arbetsmiljön på arbetsplatsen. Sex av tio svarar att företagshälsovården endast deltar i arbetsmiljöarbetet i låg utsträckning eller inte alls.

Figur 5. Får du det stöd du behöver från LR:s kommunförening?

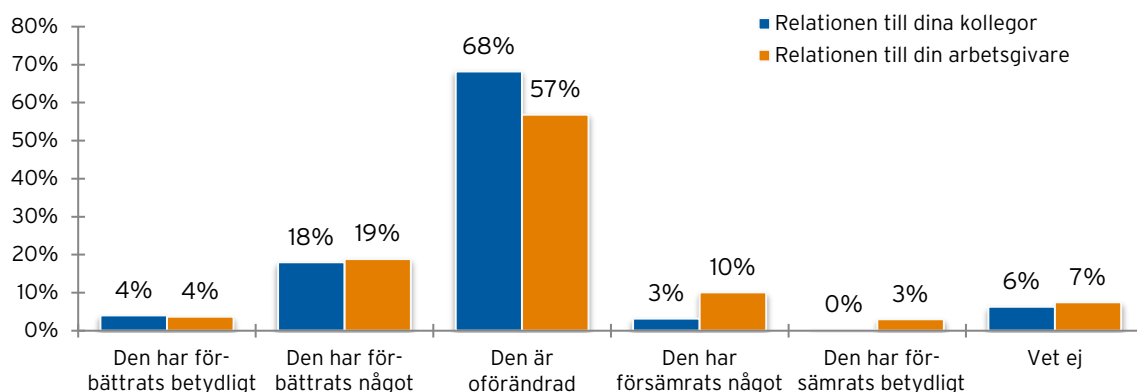

Figur 6. Deltar företagshälsovården i arbetsmiljöarbetet?

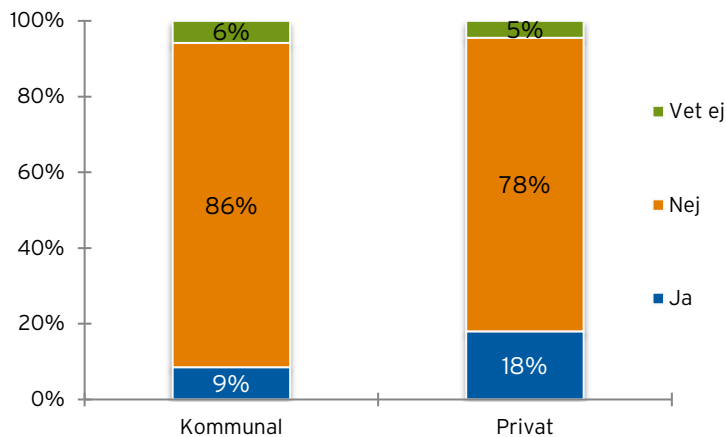

Uppdraget som skyddsombud kan påverka relationen med både kollegor och arbetsgivare. Majoriteten av skyddsombuden upplever att relationen både till kollegor och arbetsgivare är oförändrad men 13 procent svarar att relationen till arbetsgivaren har försämrats något eller betydligt. Detta ligger i linje med resultaten från 2017 års undersökning. Mer än 20 procent av skyddsombuden anser att relationen till kollegor och arbetsgivare förbättrats.

Figur 7. Har ditt uppdrag som skyddsombud haft några konsekvenser med avseende på relationen till kollegor/arbetsgivare?

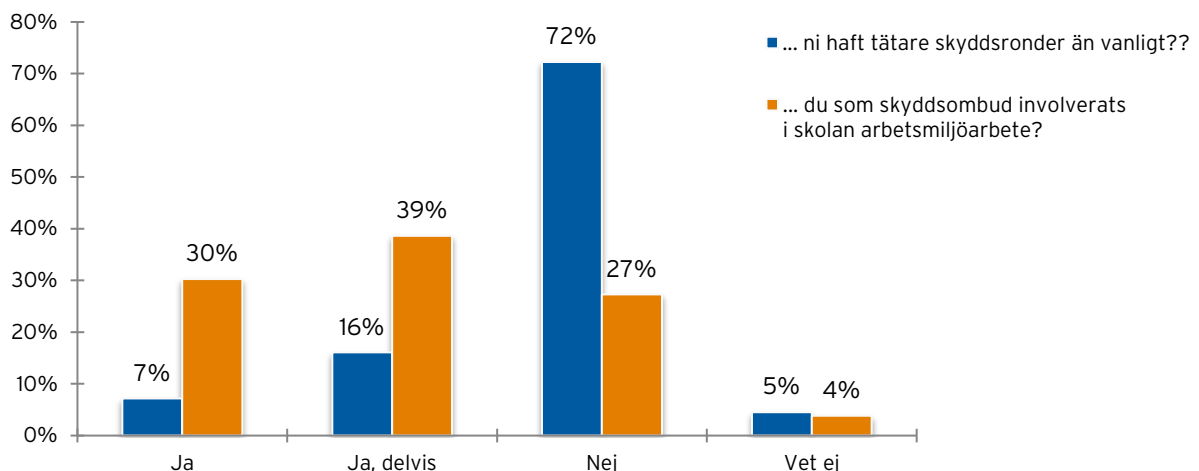
Figur 8. Har du på något vis hindrats av din arbetsgivare i ditt uppdrag som skyddsombud?

Ett av tio skyddsombud svarar att de har hindrats av sin arbetsgivare i uppdraget som skyddsombud. Denna andel är högre inom privat sektor, där närmare en av fem svarar att de hindrats. Av dem som har hindrats är de vanligast orsakerna att skyddsombuden inte varit med i planering vid förändringar (71 procent), inte fått information i förväg inför förändringar (63 procent) eller att de inte kallats till möten (55 procent).

Coronapandemin har i låg utsträckning medfört att skyddsronderna genomförts tätare än vanligt. Endast ett av fyra skyddsombud svarar att skolan haft tätare skyddsronder än vanligt under den pågående pandemin. Över ett av fyra skyddsombud svarar dessutom att de inte involverats i skolans arbetsmiljöarbete under den pågående pandemin.

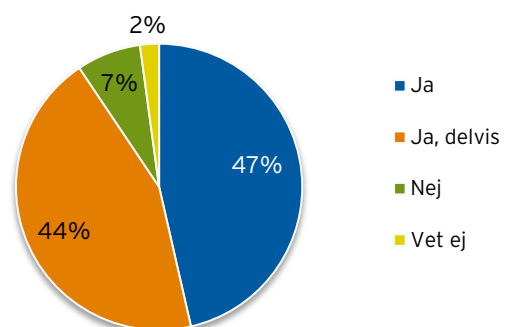
Figur 9. Under den pågående Coronapandemin, bedömer du att ...

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Närmare hälften av skyddsombuden svarar att det bedrivs ett systematiskt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen, och 44 procent svarar att det delvis gör det. 7 procent svarar att det inte gör det. Eftersom coronapandemin kan ha påverkat i vilken utsträckning det systematiska arbetsmiljöarbetet bedrivs ställdes en fråga kring detta. Närmare hälften svarar att arbetsmiljöarbetet är oförändrat trots pandemin, medan 30 procent svarar att arbetet har förbättrats på grund av pandemin. 15 procent svarar att det systematiska arbetsmiljöarbetet har försämrats på grund av

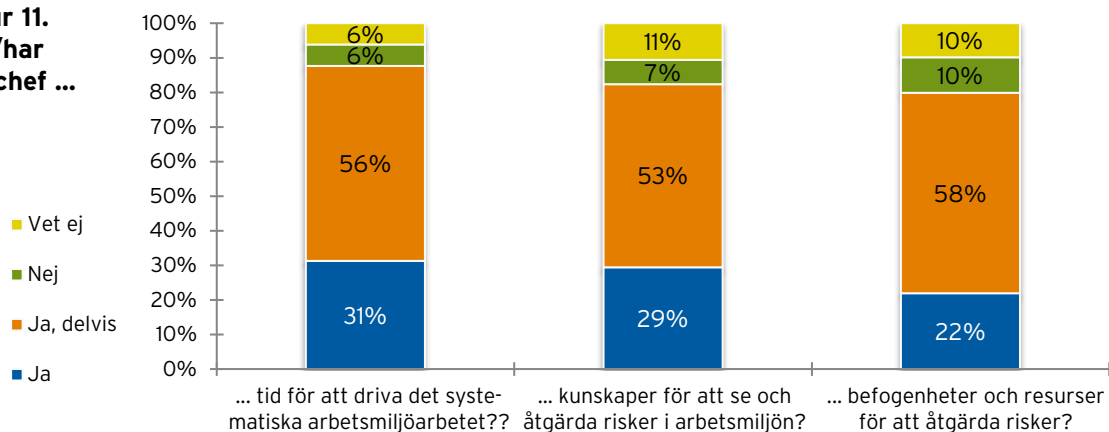
Figur 10. Bedrivs ett systematiskt arbetsmiljöarbete på din arbetsplats?

pandemin. För att kunna jämföra resultaten av i vilken utsträckning det systematiska arbetsmiljöarbetet har förändrats sedan 2017 studeras gruppen som anser att pandemin inte påverkat arbetsmiljöarbetet särskilt, och resultaten för dessa jämförs mot 2017 års resultat.

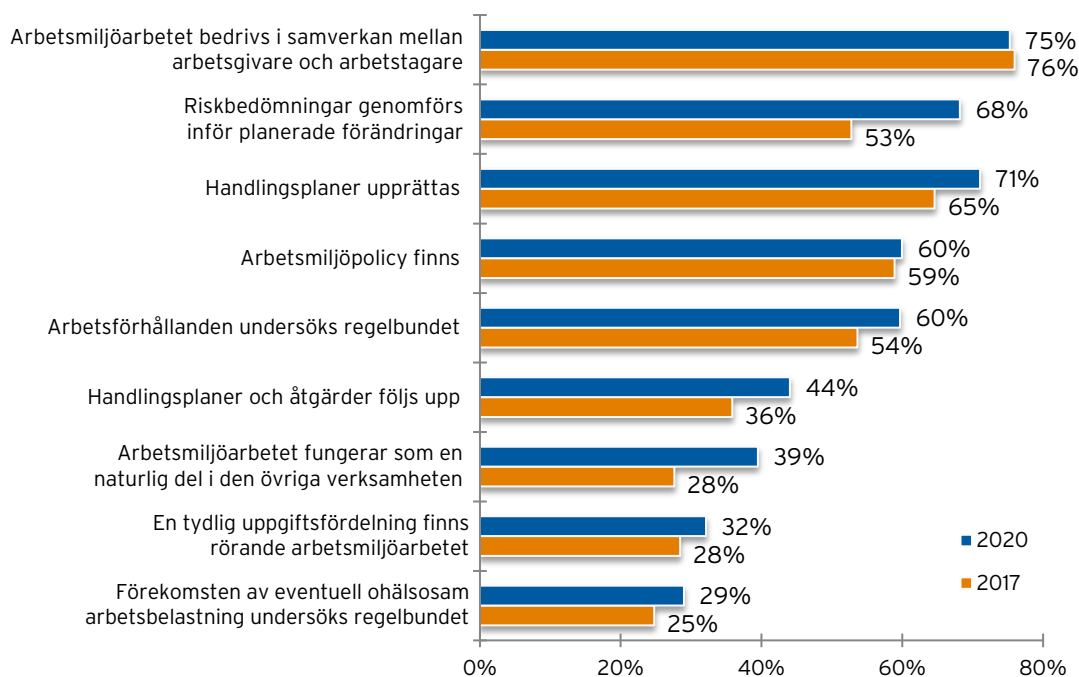
Majoriteten av skyddsombuden upplever att chefen tar sig tid och har kunskaper samt befogenheter för att driva det systematiska arbetsmiljöarbetet och att åtgärda risker. Däremot tycks chefernas befogenheter och resurser att åtgärda risker i arbetsmiljön vara något sämre än kunskapen och insikten om riskerna.

Figur 11.
Tar/har
din chef ...

Enligt diagram 12 är det vanligast att arbetsmiljöarbetet bedrivs i samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare, att riskbedömningar genomförs inför planerade förändringar, samt att handlingsplaner upprättas. Sju av tio skyddsombud svarar att detta arbete bedrivs. Däremot är det endast en knapp tredjedel som svarar att en tydlig uppgiftsfördelning finns rörande arbetsmiljöarbete och att förekomsten av ohälsosam arbetsbelastning undersöks regelbundet. De märkbara förändringar som har skett i det systematiska arbetsmiljöarbetet jämfört med 2017 års undersökning är att riskbedömningar genomförs i större utsträckning inför planerade förändringar samt att arbetsmiljöarbetet i större utsträckning fungerar som en naturlig del i den övriga verksamheten.

Figur 12. Hur bedrivs systematiskt arbetsmiljöarbete på din arbetsplats?

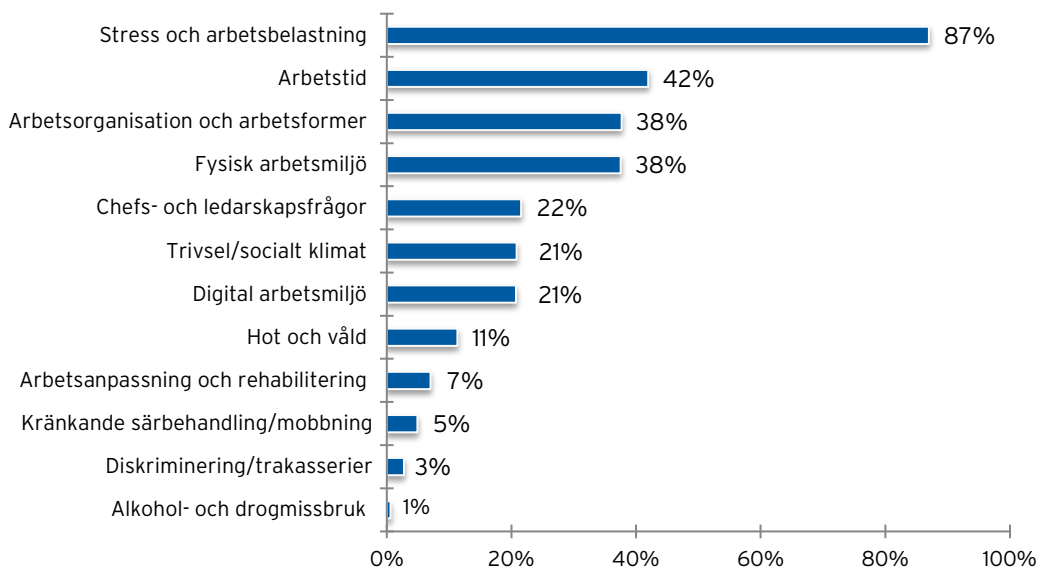

Anm: För jämförbarheten mot 2017 redovisas endast resultaten för 2020 för dem som upplever att coronapandemin inte påverkat det systematiska arbetsmiljöarbetet. Resultaten för denna grupp stämmer dock väl överens med andelarna för hur samtliga respondenter har svarat.

Av dem som svarar att chefen tar sig tid att driva det systematiska arbetsmiljöarbetet är resultaten för respektive arbetsmiljöåtgärd tydligt högre än för dem där chefen inte tar sig tid. Exempelvis svarar hälften av skyddsombuden att förekomsten av ohälsosam arbetsbelastning undersöks regelbundet när chefen tar sig tid för arbetsmiljöarbetet, medan motsvarande andel där chefen inte tar sig tid uppgår till en knapp tiondel.

Vidare svarar nio av tio skyddsombud att stress och arbetsbelastning är det mest angelägna området att arbeta med för att nå en bättre arbetsmiljö på arbetsplatsen. Fyra av tio svarar att arbetstid, arbetsorganisation och arbetsformer samt fysisk arbetsmiljö är angelägna arbetsmiljöområden att arbeta med.

Figur 13. Vilka områden är mest angelägna att arbeta med för att få en bättre arbetsmiljö?

Sex av tio skyddsombud uppger att hög administrativ arbetsbelastning är ett av de tre största arbetsmiljöproblemen på arbetsplatsen. Det gäller oavsett skolform. I grundskolan är de näst största problemen stökiga elever/klasser och dåliga lokaler. I gymnasieskolan är dåliga lokaler och dålig schemaläggning de näst största problemen och inom vuxenutbildning är dåliga lokaler samt undermålig digital arbetsmiljö de näst största problemen efter hög administrativ arbetsbelastning.

Figur 14. Vilka är de tre största arbetsmiljöproblemen på din arbetsplats?

Metodbeskrivning

Urval

Undersökningen skickades till Lärarnas Riksförbunds 2 500 skyddsombud och huvudskyddsombud, både ordinarie och biträdande. 98 personer nåddes aldrig av undersökningen på grund av felaktiga kontaktuppgifter och 59 ingick ej i målgruppen. Svarefrekvens för undersökningen blev 52 procent. I denna rapport har endast resultaten för förbundets skyddsombud och biträdande skyddsombud sammanställts, för jämförbarhet mot 2017 års undersökning.

Tabell M1: Urval och svarsfrekvens	Antal	Andel
Bruttourval	2 486	100 %
Felaktiga kontaktuppgifter	98	4 %
Ej i målgrupp	59	2 %
Nettourval	2 329	100 % (94 %)
Internbortfall	93	4 %
Antal fullföljda	1 121	48 %
Svarefrekvens beräknat på bruttourval		49 %
Svarefrekvens beräknat på nettourval		52 %

Datinsamling

Datinsamlingen genomfördes från och med den 12 oktober 2020 till och med den 16 november 2020. Totalt skickades tre påminnelser.

Referenser och litteratur

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Arbetsmiljöverket. (2001). *Systematiskt arbetsmiljöarbete*. (Arbetsmiljöverkets författningssamling AFS 2001:1)

Arbetsmiljöverket. (2016). *Organisatorisk och social arbetsmiljö*. (Arbetsmiljöverkets författningssamling AFS 2015:4)

Arbetsmiljöverket. (2017). *Projektrapport för Arbetsmiljöverkets nationella tillsyn av skolan 2013–2016*. (Rapport 2017:1)

Arbetsmiljöverkets Kunskapssammanställning 2019:3, *Arbetsrelaterad dödlighet – delrapport 1*

Arbetsmiljöverkets Kunskapssammanställning 2019:4, *Arbetsrelaterad dödlighet – delrapport 2*

Arbetsmiljöundersökningen, SCB (2019)

Lärarnas Riksförbunds undersökningar

Finns att ladda ned eller beställa på webbadressen [LR.se/undersökningar](http://LR.se/undersokningar)

Avlasta lärarna och låt dem undervisa! En undersökning i årskurs 1–6 om arbetsuppgifter som ligger utanför läraruppgiften (2018)

Gymnasielärarna som inte får sova – En undersökning om en orimlig arbetsbörda (2019)

Slumpen styr! En undersökning om de praktisk-estetiska ämnens förutsättningar i grundskolan (2019)

Studie- och yrkesvägledares arbetsmiljö (2020)

Så påverkar coronapandemin skolan Samlade PM om kunskapstapp, undervisning, arbetsgivare, regering, teknik och vägledning (2020)

Smittskyddsåtgärder på skolorna – Så tycker lärarna och de fackliga ombuden (2020)

Utvärdering av HÖK18 – En undersökning av avtalets utfall och effekter (2020)

LÄRARNAS
RIKSFÖRBUND

Lärarnas Riksförbund är det akademiska förbundet som enbart organiserar behöriga lärare och studie- och yrkesvägledare. Med cirka 90 000 medlemmar är vi ett av de största förbunden inom Saco.